

El parlar de l'Alta Segarra

CARLES RIERA I FONTS
Claret
Barcelona 2021
231 pàgines

La comarca natural de l'Alta Segarra ha tingut uns quants fills il·lustres: Laureà Figuerola, per exemple, va implantar la pesseta com a unitat monetària estatal. També és il·lustre el calafí Alexandre de Riquer, una de les figures rellevants del modernisme a Catalunya. La comarca igualment ha tingut uns quants fills adoptius: el barceloní Josep Iglésias és, per exemple, el poeta de la Segarra. «Diuen que el bon segarreta / parla poc i és molt eixut. / Senyor, com ha d'esplaiar-se / si fa un any que no ha plogut!»

Apunteu si us plau un altre fill, ben viu, que destaca pels serveis prestats en benefici o honor de la comarca (bé podria ser-ne fill predilecte) i que algun ajuntament qualifica de «circumstàncies singulars»: és Carles Riera, natural de Moià. Segur que el coneixeu per obres esplèndides sobre el lèxic científic. O potser, també, per un parell de poemaris recents: *Història natural*, en què enllaça poesia i ciència, o *Déu a prop*, un diàleg entre poesia i religió.

Riera va arribar a l'Alta Segarra fa més de setze anys per prestar-hi el servei pastoral, concretament als Prats de Rei i a Sant Pere Desvim, i després a Sant Pere Sallavinera, Boixadors i Seguers. Alhora va començar a prendre

notes del parlar de la gent. Ara presenta el resultat d'aquest estudi que s'ha anat fent robust amb els anys, d'una banda, i gràcies a l'expertesa investigadora de Riera, d'altra banda: un llibre excel·lent de dialectologia, centrat en una àrea de transició poc estudiada entre el català central i el català nord-occidental. Ho fa recorrent la comarca de punta a punta: el 18 de desembre va ser a Calaf i per Sant Jordi serà al local social del Pla de Rubió. En l'endemig, Sant Martí Sesgueioles, Aguilar de Segarra, Copons, Calonge de Segarra, Pujalt, Castellfollit de Riubregós, Veciana...

Els mèrits del llibre són plurals, i Joan Veny en subratlla alguns en un pròleg que invita a la consulta selectiva: arcaïsmes fonètics, sufixos i prefixos recurrents, lèxic tradicional, formes desplaçades per la influència de la llengua estàndard i fins i tot observacions de cultura popular, com la que gira entorn de la *botifarra del greixet*. «Quan desentrevines la mocada has de tallar el tel que uneix els budells, de manera que quedi una mica de greix al voltant del budell...» I com que d'un budell en surten dos —tal com apunta l'explicació—, la botifarra del greixet és la que es fa amb el budell de fora.

No és una obra per a llegir de manera gaire ordenada, si no es vol. Cal començar per la introducció, això sí, a fi de situar-se en els aspectes formals: en el territori i en la metodologia, en els estudis previs, en les característiques generals. A partir d'aquí, obriu el llibre per on vulgueu, que tot us semblarà interessant: el timbre de les vocals, els ensordiments, els emmudiments, les assimilacions, els pronoms febles, les formes verbals..., també les romanalles del parlar xipella (les «relíquies de pronúncia», titula Riera; com a exemple, les *pessetis*, que no circulen si no a Sant Ramon). Els apartats més tècnics són, clarament, els de fonètica, morfologia i sintaxi.

La part del lèxic i la fraseologia insta el lector a pronunciar les paraules en veu baixa per descobrir com sonen, per donar-los vida: *aixafinat* o *aixufinat* ('decaigut' després d'una malaltia), *casufot* ('casalot'), *tra-guitxar* ('fer un trago o tirada curta'), *trobar-se up a up* ('topar-se', 'envestir-se'), *verreria* ('brutícia'), etc. La presentació i les observacions hi són sempre precises, ben referenciades, amb alguns exemples dels informants mateixos. Llàstima que la numeració de les lletres de l'alfabet, a parer meu, embruta una mica el text. Al final del volum, cal agrair l'índex de mots.

L'autor fa constar l'ajut de vint informants —multiplica per deu els de l'*Atles lingüístic del domini català*— i dos bons col·laboradors: el filòleg Jaume Puig i la poliglota Roser Solanas. La gestació del llibre ha estat llarga, però el bo de Carles Riera ha sabut treure partit de l'alt-segarrenc que, ni que sigui eixut, quan parla és molt ben rebut. ■

DAVID PALOMA

La consciència lingüística dels valencians (1854-1906)

ADRIÀ MARTÍ-BADIA
Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
Barcelona 2020
320 pàgines

Per què parlar de llengua al País Valencià és un tema, si més no, delicat? Com ha estat l'evolució de la seva identitat lingüística? Com s'ha anat denominant la llengua del territori? Com se n'ha entès la creació? Adrià Martí-Badia, doctor en Filologia Catalana per la Universitat de València, en el seu llibre pretén donar resposta a totes aquestes preguntes i altres, en un període acotat en el temps. Vol, en certa mesura, continuar, més enllà en el temps, la recerca feta per Antoni Ferrando en *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians* (1980) sobre l'època medieval, però pren també com a referents altres treballs sobre la consciència lingüística de la llengua catalana, com els d'August Rafanell o Antoni Rubió i Lluch.

L'autor se centra entorn d'aquests més de cinquanta anys que comprenen el període d'estudi: 1854-1906; uns anys rellevants per a la identitat lingüística dels valencians —i dels catalans en general— que, en l'àmbit literari, correspondrien sobretot a la Renaixença, el moment en què es posen les bases per a «recuperar» moltes identitats esllanguides. Un moment en què, en el cas concret del valencià, Martí-Badia exposa que es compta amb dos aspectes molt rellevants: no hi ha cap filòleg ni romanista que tracti el tema i el sentiment identitari dels valencians és el de pertànyer a una regió espanyola.

La data de partença del treball és l'any de la publicació de l'article d'Antoni de Bofarull «La lengua catalana», en què apostava per aquesta denominació i no la de «llemosí» que encara es defensava en certs àmbits i que anirà apareixent al llarg del llibre com a idea persistent en els anys. La de tancament correspon a l'any del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), en què es va propagar un missatge unitari de la llengua. Enmig de distints esdeveniments i distints posicionaments, que acabaran convergint en aquest missatge de 1906 que semblava que obria un escenari favorable a la llengua. Caldrà continuar la tasca empresa en aquesta obra, ja sigui per part del mateix autor o per d'altres, per a escatir els successos posteriors i les seves derives.

Adrià Martí-Badia, a fi d'endinsar-nos en l'estudi que sorgeix de la reelaboració de la seva tesi doctoral, primer ens posa en situació, en relació amb els postulats de la filologia romànica internacional pel que fa als diferents territoris del domini lingüístic català i la complexitat de la seva qüestió onomàstica. L'actitud manifesta entorn de la llengua, sobre la qual recaurà el cos de l'anàlisi que inicia a continuació, l'exposa entorn de tres categories: la unitarista (que entén el valencià com a part de la llengua catalana), la particularista (que, sense negar la unitat de la llengua catalana, insisteix en el particularisme valencià) i la secessionista (que diferencia el valencià del català). Primer l'atén en relació amb les publicacions, poques que tractin aquest tema, però existents. Després desenvolupa aquest aspecte en relació amb els escriptors; ja